

سنجش و زون‌بندی کیفی محیط سکونت شهریا تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان. مطالعه موردی: شهر گرگان

فاطمه حاجی‌زاده^۱، سیدحامد میرکریمی^{۲*}، سلمان عبدالرسول ماهینی^۳، مرجان محمدزاده^۴

^۱دکتری آمایش محیط‌زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران
^۲دانشیار گروه محیط‌زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران
^۳آستاد گروه محیط‌زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران
^۴دانشیار گروه محیط‌زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران
تاریخ دریافت: ۹۷/۸/۲۹؛ تاریخ پذیرش: ۳۹۸/۱۳

چکیده

انسان از آغاز کوشیده است تا کیفیت زندگی را در محیط‌زیست خود بهبود بخشد. شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی در توسعه شهری از جمله عوامل اثرگذار در کیفیت محل زندگی افراد به‌شمار می‌آید، لذا توجه و اهمیت دادن به نظرات مردم می‌تواند بستر مناسبی را در رسیدن به کیفیت محیط‌زیست مطلوب برای افراد ایجاد نماید. هدف کلی این پژوهش تعیین رضایت مردم از کیفیت شرایط زندگی افراد در ناحیه‌های مختلف شهر گرگان است؛ همچنین شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی از دیدگاه شهروندان اولویت‌بندی شده‌اند. روش این پژوهش برحسب هدف کاربردی، از لحاظ روش توصیفی تحلیلی و مبانی نظری و شناخت عوامل و شاخص‌های تأثیرگذار آن بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای انجام گرفته است؛ به این منظور پرسش‌نامه‌ای تدوین و سپس بین افراد توزیع و تکمیل گردید. داده‌های حاصل شده در نرم‌افزار SPSS20 تحلیل و با استفاده از روش طبقه‌بندی رتبه‌ای، اولویت‌بندی شدند. با استفاده از روش درون‌یابی تیسن داده‌های حاصل به نقشه تبدیل و سپس شهر براساس کیفیت به ۴ زون تفکیک شد. ارزیابی و تحلیل داده‌ها نشان داد که ناحیه ۳ با کسب امتیاز ۸۸۶/۳۴ نسبت به سایر نواحی از کیفیت مطلوب‌تر و ناحیه ۵ با کسب ۵۴۰/۴۵ نسبت به سایر نواحی از کمترین کیفیت برخوردار است؛ همچنین مؤلفه اقتصادی مهم‌ترین مؤلفه تعیین گردید. از آنجا که توسعه فضاهای شهری در آینده امری اجتناب‌ناپذیر است، لزوم درک و شناخت نظرات مردمی به منظور اجرای مدیریتی کارآمد توسط برنامه‌ریزان شهری در زمینه بهبود و ارتقای کیفیت زندگی افراد، ضروری است.

واژه‌های کلیدی: کیفیت محل زندگی، شاخص اقتصادی، شاخص اجتماعی، شاخص بوم‌شناختی، گرگان

مقدمه

به کار رود؛ همچنین می‌تواند به عنوان معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده مورد استفاده قرار گیرد (محمدپورجابری، ۱۳۹۳: ۳۹).

موضوع کیفیت زندگی در سال‌های اخیر توجه‌ها را به خود جلب کرده و به‌طور فزاینده‌ای به موضوع تحقیقات علمی و تئوری در زمینه‌ها و نظام‌های مختلف تبدیل شده است. پژوهش این مفهوم برپایه این فرضیه بنیادین است که محیط اجتماعی و فیزیکی می‌تواند بر رضایت‌مندی و رفاه مردم ساکن در

شهرها به‌عنوان بستر زیست دارای نقش اساسی در ایجاد رضایت دارند و در واقع شکل‌دهنده سبک زندگی انسان و تعیین‌کننده کیفیت زندگی او است. توجه به کیفیت محیط انسان‌ساخت علاوه بر تشویق مردم به حضور در آن بر القای حس رضایت در افراد نیز مؤثر است (خادمی، جوکار سرهنگی، ۱۳۹۲: ۱۱۲) مفهوم کیفیت زندگی، نه تنها می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه اجتماع

*نویسنده مسئول: mirkarimi.hamed@gmail.com

افزایش است. به طوری که این محیطها در وهله اول ابزار مهمی برای توسعه انواع شاخصهای زندگی نظیر سلامت، خانواده، کار یا فراغت و غیره را فراهم می‌آورند. دوم این‌که، جمعیت زیادی در نواحی بهشدت شهرنشین شده زندگی می‌کنند و یا در آینده‌ای نزدیک زندگی خواهند کرد که می‌بایست به کیفیت محیط سکونت آن‌ها توجه ویژه شود (رفیعیان، ۱۰: ۱۳۹۱)، کیفیت زندگی مهم است؛ زیرا بسیاری از مردم و سازمان‌ها از بسیاری از بخش‌های مختلف به آن توجه و تلاش در اندازه‌گیری آن دارند (احدنژاد و نجفی، ۱۳۹۹: ۱۲۲).

تاکنون مطالعات جامعی به منظور شناخت نیازهای افراد جهت افزایش کیفیت محیط مسکونی با نطرسنجی از افراد ساکن در هر محله صورت نگرفته است و این امر منجر به نزول تدریجی کیفیت محیط مسکونی و در نهایت توسعه مناطقی می‌گردد که در این مناطق صرفاً ویژگی‌های مطلوب ساکنان بدون توجه به ویژگی‌های اکولوژیکی و محیط زیستی مد نظر قرار می‌گیرد، لذا این پژوهش درصدد آن است که به تعیین اولویت‌های مردمی منطبق بر اصول و معیارهای محیط‌زیستی پرداخته تا به برنامه‌ریزان جهت ارتقای کیفیت محیط مسکونی و حفظ محیط‌زیست کمک نماید. بر همین اساس، در این پژوهش سعی شده است تا از طریق افزایش ارتباط با شهروندان تصویر ذهنی آنان در خصوص کیفیت محیط سکونت‌شان ارزیابی شود، لذا با توجه به هدف پژوهش که تعیین کیفیت محل سکونت افراد است، ابتدا شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر نظرات کارشناسان و متخصصان، شرایط منطقه مطالعاتی و مطالعات کتابخانه‌ای مورد بازشناسی قرار گرفت، سپس ارزیابی سطح کیفیت و زون‌بندی کیفی محیط سکونت شهری در منطقه مطالعاتی انجام پذیرفت. برای تحقق این پژوهش، شهر گرگان به عنوان شهر مورد مطالعه انتخاب شد و محله‌های مختلف آن که دارای بافت قدیمی، میانه و جدید هستند و در نواحی هشت‌گانه این شهر واقع شده‌اند، مورد بررسی و سنجش قرار گرفتند. نوآوری

یک محل تأثیرگذار باشد (Lambiri et al., 2007:12). به‌طور کلی رویکرد کیفیت زندگی شهری، تلاشی در جهت ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چارچوب پایداری و ایجاد احساس رضایت است (Harpham et al., 2001:122).

کیفیت محیط از برآیند کیفیت اجزای متشکله یک ناحیه معین حاصل می‌شود، اما بیشتر از اشاره به جمع اجزای سازنده محیط، بر ادراک کلی از یک مکان دلالت دارد. اجزای سازنده محیط (طبیعت، فضای باز، زیرساخت‌ها، محیط انسان ساخت (مصنوع) تسهیلات محیط‌کالبدی و ذخایر طبیعی، روابط اجتماعی و غیره) هر یک مشخصات و کیفیت‌های خاص خود را دارا هستند (Van Kamp et al., 2001:13). با اینحال به‌طور کلی کیفیت محیط شهری را می‌توان اینگونه تعریف کرد: کیفیت محیط شهری عبارت است از شرایط اجتماعی- فرهنگی و کالبدی محیط شهری که نشان‌دهنده میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از آن محیط است؛ در واقع یک محیط با کیفیت بالا، به واسطه ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشند، حس رفاه و رضایت‌مندی را به جمعیتی که در آن ساکن‌اند منتقل می‌کند (Van poll, 1997:17).

مفهوم کیفیت زندگی در سال ۱۹۹۶ در کتابی با عنوان شاخص‌های اجتماعی ریموند بائر مورد توجه خاصی قرار گرفت (مهدی‌زاده، ۱۳۸۵: ۴۵). با آنکه مفهوم کیفیت زندگی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است، اما هنوز اجماعی در مورد تعریف آن وجود ندارد (Bayram, 2007:1323; Chan et al., 2006:315) زیرا درک آن از سوی اقشار مختلف جامعه شهری با مفاهیم متفاوتی همراه است. این موضوع در پژوهش‌های داخلی نیز تا حدود زیادی نشان داده شده است (ذاکر حقیقی، ۲۰۱۴: ۶).

طرح مسئله

امروزه اهمیت محیط‌های مسکونی شهری به عنوان سکونتگاه‌های اصلی مردم، روز به روز در حال

استفاده از شاخص‌های عینی حاصل از داده‌های ثانویه، اندازه‌گیری می‌شود تا بدینوسیله سنجشی سیستماتیک در خصوص میزان رضایت‌مندی و بهره‌مندی شهروندان از ویژگی‌های محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی محیط سکونت بدست آید (براتی و کاکاوند، ۱۳۹۲: ۲۶).

این پژوهش در زون‌بندی کیفی شهر گرگان است که تاکنون انجام نشده است.

در جدول (۱) شاخص‌های کیفیت زندگی در برخی از کشورهای جهان آورده شده است. کیفیت محیط سکونت شهری معمولاً از طریق شاخص‌های ذهنی حاصل از پیمایش و ارزیابی ادراکات و رضایت شهروندان از زندگی شهری و محیط سکونتی آنان یا با

جدول ۱: شاخص‌های کیفیت زندگی در شهرهای مختلف جهان

شاخص‌های کیفیت زندگی	
درآمد و رفاه- محیط‌زیست-سلامتی-تحصیلات-مالکیت و مشارکت-بی‌نظمی‌های اجتماعی	شهرهای آمریکا (Schneider, 1976:122)
شرایط زندگی-شغل-سلامتی-تحصیلات-رفاه و لذت-امنیت اقتصادی-قوانین اساسی و حکومتی-طبیعت و محیط‌زیست زندگی-رضایت از زندگی	اتحادیه اروپا (European Union, 2015:12)
اقتصادی-اجتماعی-فیزیکی-زندگی شخصی	پرتغال (Da Costa Brito Cabral et al, 2011:18)
کیفیت واحد مسکونی-شرایط مناسب برای کودکان-خدمات آموزشی-خدمات تجاری-تجهیزات تخصصی و عمومی-نزدیکی به محل کار-حمل و نقل عمومی-تجهیزات آسایشی-خدمات بهداشتی-امنیت و ایمنی-ارتباط اجتماعی با همسایگان	مالزی (Sedaghatnia et al, 2013:122)

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

دویران و همکاران در سال ۱۳۹۱ به بررسی نقش شاخص‌های اجتماعی و کالبدی بر کیفیت زندگی در بافت‌های شهری در محلات شهری زنجان پرداختند. در این پژوهش از روش فرضی-استنتاجی استفاده گردید و به شیوه کتابخانه‌ای و میدانی اطلاعات گردآوری گردید و با بکارگیری مدل فرایند تحلیل سلسله مراتبی و نرم‌افزار SPSS و Expert choice به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شد. نتایج حاصل از پژوهش سه بافت مختلف شهری در شهر زنجان نشان داد که محلات برنامه‌ریزی شده از نظر شاخص‌های کالبدی فرمال اجتماعی در مقایسه با دو بافت دیگر وضعیت مناسبی داشتند (دویران و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۷). در پژوهشی که در محله‌های تبریز توسط رادجهانبانی و پرتوی در سال ۱۳۹۰ انجام گرفت به تبیین کیفیت محیط شهری پایدار و بررسی تفاوت آن در محله‌های ارگانیک و برنامه‌ریزی شده پرداخته شد. مدل ارزیابی کیفیت محیط در قالب پنج مؤلفه اصلی کالبدی - فضایی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، محیط‌زیستی و

حکمرمایی - مدیریتی به صورت سلسله مراتبی و ایجاد درخت ارزش با رویکرد از بالا به پایین ایجاد گردیده است. روش پژوهش، تحلیلی - تطبیقی است و به منظور ارزیابی نهایی و تحلیل داده‌ها از روش AHP بهره گرفته شده است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات میدانی بر پایه بررسی‌های عینی محقق و تکمیل پرسش‌نامه از ساکنان و مسئولان بوده است. ارزیابی‌ها و نتایج تحلیل نشان از آن دارند که محله ایلگلی (کوی پرواز) تبریز دارای کیفیت مطلوب‌تری از محله خیابان بوده است (رادجهانبانی و پرتوی، ۱۳۹۰: ۳۹). در پژوهشی برای ارتقای رضایت‌مندی از زندگی در محلات جدید کاشان، ابتدا با استفاده از شاخص‌های کیفیت محیطی در مقیاس محله، مهم‌ترین عامل‌هایی که در رضایت‌مندی از زندگی در محله تأثیرگذارند شناسایی و بعد اولویت‌بندی شدند. در این پژوهش طیبیان و منصوری در سال ۱۳۹۲ با به‌کارگیری روش تحلیل عاملی اکتشافی و رگرسیون چند متغیره خطی دریافتند که ارتباط مستقیمی بین رضایت‌مندی از زندگی در محله و کیفیت محیطی وجود دارد و

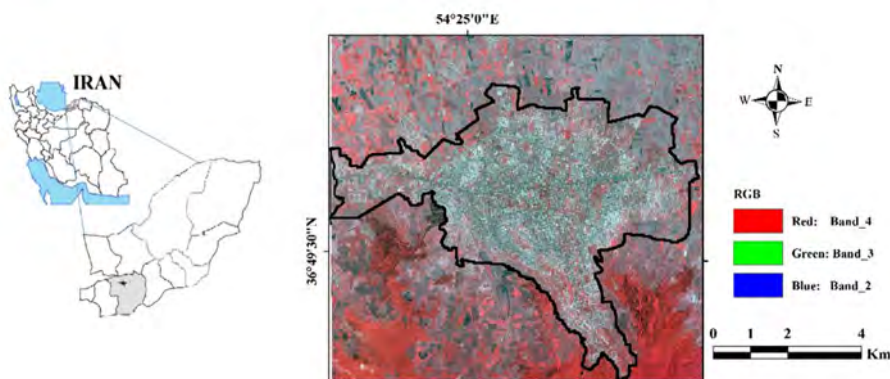
کلان‌شهر تهران از سال ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۶ تا حدودی بهتر شده است (Seifollahi and Faryadi, 2011:551). طی پژوهش‌های انجام‌شده در شهری بزرگ در ایالات متحده نیز از شاخص‌ها برای تعیین کیفیت زندگی استفاده گردید و نتایج نشان داد تمایل افراد به زندگی در مناطقی است که سطوح بالاتری از توسعه و کیفیت زندگی در آنجا وجود دارد (Peach and Petach, 2016: 1).

روش‌شناسی تحقیق

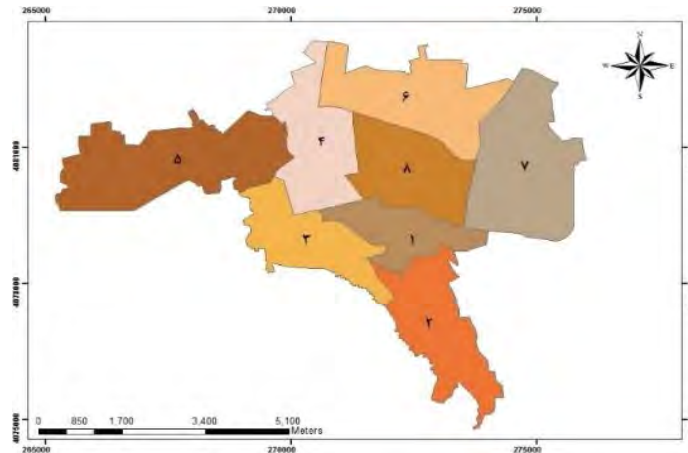
معرفی منطقه مورد مطالعه: در این پژوهش، شهر گرگان مرکز استان گلستان که از شهرهای بخش شمالی دامنه ارتفاعات البرز ایران و در محدوده‌ی $۱۰^{\circ} ۵۴'$ تا $۵۴^{\circ} ۴۵'$ طول شرقی و $۳۶^{\circ} ۴۴'$ تا $۳۶^{\circ} ۵۸'$ عرض شمالی قرار دارد، برای بررسی کیفیت محیط مسکونی مورد مطالعه قرار گرفت (شکل ۱). این شهر مساحتی حدود ۱۳۱۷ کیلومتر مربع دارد و دارای آب و هوای معتدل و مرطوب است. به لحاظ ویژگی‌های خاص اقلیمی، موقعیت توپوگرافی و وجود رودخانه‌هایی که بیشتر آن‌ها در پیوند با ارتفاعات، پوشش گیاهی متنوع، جنگل‌های انبوه و مناظر زیباست، این شهر را از لحاظ کیفیت بصری و ارزش زیبایی‌شناختی و منابع طبیعی در زمره یکی از زیباترین شهرهای کشور قرار داده است (ساجدی‌فرو میرکازمیان، ۱۳۸۷:۳). محدوده پرسشگری کل شهر گرگان را در بر گرفته است که این محدوده به ۸ ناحیه تقسیم‌بندی شده است (شکل ۲). کل جمعیت این شهر طبق آمار سامانه سالنامه آماری ایران در سال ۱۳۹۲، ۴۹۶،۵۶۳ نفر است.

شاخص‌های کیفیت محیطی در حدود ۷۵ درصد از تغییرات رضایت‌مندی از زندگی در محله را تعریف می‌کنند (طیبیان و منصور، ۱۳۹۲: ۴).

در مطالعه‌های شایخ و همکاران در سال ۲۰۱۱ به شناسایی عوامل محیط‌زیستی مؤثر جهت ارزیابی کیفیت محیط مسکونی دو منطقه زعفرانیه و خانی‌آباد تهران پرداختند. در این پژوهش از روش پرسش‌نامه‌ای و رگرسیون چندگانه سلسله‌مراتبی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. نتایج نشان داد که افراد مسن‌تر نسبت به جوانان رضایت بیشتری از کیفیت محلات خود دارند همچنین علاوه بر ویژگی‌های فیزیکی، ویژگی‌های روانی-اجتماعی و ویژگی محیط ساخته‌شده نیز در کیفیت محیط نقش دارد (Shieh et al., 2011:129). در پژوهشی که توسط بوناایتو و همکاران در سال ۲۰۰۳ انجام شد به بررسی شاخص‌های کیفیت محیط مسکونی و همبستگی همسایگان در شهر رم پرداخته شد. طی این پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه و روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی ۱۹ شاخص تعیین کیفیت مشخص گردید (Bonaiuto et al., 2003:49). در پژوهش سیفاللهی و فریادی (۲۰۱۰) با عنوان ارزشیابی کیفیت محیط زیست شهر تهران براساس شاخص‌های پایدار، شاخص‌های محیط‌زیست در ۱۲ زیرگروه (محیط طبیعی، بهداشت و درمان فردی، ایمنی و امنیت، محیط اجتماعی، توزیع خدمات مراکز، تسهیلات و خدمات شهری، هنر-فرهنگ و تفریح، مسکن، اقتصادی، آموزش، حمل و نقل و انرژی) مطالعه شد که نتایج نشان می‌دهد شرایط کیفی محیط‌زیستی

شکل ۱: منطقه مورد مطالعه

شکل ۲: ناحیه‌بندی محدوده مطالعاتی

مورد نظر این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت (معرب و همکاران، ۱۳۹۴:۲۸۸). برای مشخص کردن حجم نمونه از روش کوکران استفاده گردید برایناساس، جامعه آماری این پژوهش ۴۰۰ نفر از شهروندان ساکن در گرگان تعیین شد. توزیع پرسش‌نامه به صورت حضوری صورت گرفت و از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (در دسترس) استفاده گردید، سپس اطلاعات به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS20 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای هر یک از امتیازات طیف ۵ مقیاسی (۱-۵) وزن‌های آن به ترتیب شامل (۱-۰/۸-۰/۵-۰/۳-۰/۱) اختصاص داده شد.

پرسش‌های پرسش‌نامه در دو بخش شامل: بخش اول پرسش‌های عمومی در مورد سن، جنس، تحصیلات، درآمد، شغل، بومی بودن و تأهل و بخش دوم در مورد کیفیت محل سکونت تهیه گردید. در جدول (۲) شاخص‌ها و مؤلفه‌های تعیین شده در زمینه کیفیت محل سکونت شهروندان در منطقه مطالعاتی آورده شده است. جهت دستیابی به این شاخص‌ها و مؤلفه‌ها و تهیه پرسش‌نامه ۴۷ منبع داخلی و خارجی بررسی شد و در یک قالب‌بندی جدید جمع شد که در نهایت منتج به انتخاب ۳ مؤلفه و ۲۴ شاخص گردید.

روش تحقیق

این پژوهش بر حسب هدف کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی تحلیلی است. جهت تدوین پرسش‌نامه ابتدا مبانی نظری موضوع با توجه به منابع و مراجع مربوطه مورد بررسی قرار گرفت. سپس، با در نظر گرفتن نتایج پژوهش‌ها، شاخص‌ها تعیین و پرسش‌نامه مقدماتی تهیه گردید. از بین روش‌های پرسش‌نامه‌ای علی‌رغم زمان‌بر بودن اما به سبب برتری در رفع ابهامات پاسخ دهنده، همچنین کسب اطلاعات کامل پرسش‌نامه (به‌علت به‌فکر واداشتن مصاحبه شونده‌گان) از روش پرسش‌نامه مصاحبه‌ای استفاده شده است. به منظور بررسی روایی ابزار تحقیق، پرسش‌نامه طراحی شده در اختیار چند نفر از متخصصان در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی و اساتید دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان قرار گرفت. پایایی پرسش‌نامه نیز براساس روش الفای کرونباخ^۱ تعیین گردید. مقدار عددی حاصل، ۰/۷۵ است که پایایی درونی پرسش‌نامه را نشان می‌دهد. پرسش‌نامه مورد استفاده از نوع ترکیبی و شامل پرسش‌های باز و بسته در قالب طیف ۵ مقیاسی لیکرت خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد (امتیاز ۱ برای گویه خیلی کم و امتیاز ۵ برای گویه خیلی زیاد) تدوین شد. از آنجایی که این طیف امکان اندازه‌گیری تفاوت‌ها، میزان و شدت اختلاف خصیصه‌ها را فراهم کرده برای ارزیابی شاخص‌های

1. Cronbach's alpha

جدول ۲: انواع شاخص‌های مؤثر بر ارزیابی کیفیت مناطق مسکونی

شاخص‌ها	مؤلفه‌های کیفیت نواحی
آلودگی صوتی، آلودگی محیطی، مناظر ناحیه، آب و هوای ناحیه، سطح فضای سبز ناحیه	بوم‌شناختی
تعداد و تراکم ساختمان‌ها، قیمت زمین/اجاره، دسترسی به اماکن تفریحی، دسترسی به مرکز شهر، دسترسی به حمل و نقل، دسترسی به رستوران، دسترسی به بقالی و سوپرمارکت، سطح درآمد ساکنین، سطح تحصیلات افراد، دسترسی به محل کار	اقتصادی
احساس امنیت، مشارکت مردم در امور، قدمت (شهرت و اعتبار) محله، انطباق قومیتی ساکن در محله، دسترسی به مدرسه (مهدکودک، دبستان، راهنمایی و دبیرستان)، دسترسی به مراکز بهداشتی، دسترسی به فضای سبز/ پارک، دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی (سینما، ورزشی، مسجد)، روابط اجتماعی	اجتماعی

منبع: نگارندگان

برای نخستین بار شهر گرگان را از نظر کیفی و سطح رفاه ساکنان زون‌بندی نمود.

یافته‌های تحقیق

در این پژوهش برای کمی نمودن مدل تجربی پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش مقیاس‌سازی استفاده شد. همان‌طور که بیان گردید؛ مقیاس‌سازی در این پژوهش براساس طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت صورت گرفت. به طوری که امتیاز ۱ نشان‌دهنده کمترین میزان رضایت ساکنان در مورد هر یک از پرسش‌ها و امتیاز ۵ نشان‌دهنده بیشترین میزان رضایت است. بدین ترتیب عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها انتخاب شد. برای مقایسه میانگین امتیاز کیفیت محیط سکونت در ۸ ناحیه (شکل ۲) مذکور شهر گرگان، ابتدا نرمال بودن توزیع داده‌ها در این ۸ ناحیه بررسی گردید. برای این منظور از آزمون تک‌نمونه‌ای کولموگروف-اسمیرنوف^۱ استفاده شد. بر اساس نتایج این آزمون، داده‌های جمع‌آوری شده در هر ۸ ناحیه، از توزیع نرمال پیروی می‌کنند. با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها در گروه‌های مناطق هشت‌گانه برای مقایسه میانگین امتیاز از تحلیل واریانس یک طرفه^۲ استفاده شد و جدول ۳ نتایج حاصل از آن را

به منظور محاسبه تعیین با کیفیت‌ترین ناحیه از رابطه (۱) استفاده گردید (مسعودی، ۱۳۹۰: ۳۵).

$$X = \sum [(W_i * n_i) * (W_R * R)] \quad \text{رابطه ۱:}$$

X: ارجحیت هر شاخص از نظر کیفیت شرایط محل سکونت W_i : وزن تعیین شده برای تعداد افراد، که برای به دست آوردن آن از رابطه (۲) استفاده می‌شود. R: رتبه، W_R : وزن تعیین شده برای هر رتبه، n_i : تعداد افرادی که رتبه i به کیفیت هر ناحیه داده‌اند.

$$W_i = \left(\frac{n_i - n_{min}}{N} \right) \quad \text{رابطه ۲:}$$

n_{min} : حداقل افرادی که رتبه i به کیفیت هر ناحیه داده‌اند. N: تعداد کل افراد، رابطه نهایی (۳) به شکل زیر قابل بیان است.

$$X = \sum \left[\left(\frac{n_i - n_{min}}{N} \right) * n_i \right] * (W_R * R) \quad \text{رابطه ۳:}$$

بر همین اساس، میانگین امتیازی که هر ناحیه از نظر شهروندان کسب کرده بود، به روی نمودار برده شد. بالا بودن میانگین امتیاز هر ناحیه بالا بودن کیفیت زندگی آن ناحیه را نشان می‌دهد.

پس از تعیین کیفیت هر ناحیه زون‌بندی شهر گرگان براساس نتایج حاصل شده انجام گرفت. به منظور زون‌بندی شهری ابتدا داده‌های حاصل شده از طریق روش درون‌یابی تیسن به نقشه تبدیل شد و سپس شهر گرگان به ۴ بخش طبقه‌بندی گردید. این طبقه‌بندی فرای طبقه‌بندی کارکردی تعیین شده توسط سازمان‌های مرتبط از جمله شهرداری بود که

1. One Sample Kolmogorov-Smirnov Test
2. One Way Anova

ونقل، تراکم و تعداد کم ساختمان‌های آن ناحیه و نزدیکی به مرکز شهر در افزایش مطلوبت ناحیه ۳ تأثیر زیادی داشته است زیرا ارزش اختصاص داده شده به آن تفاوت چشمگیری با سایر ناحیه‌ها دارد. در ناحیه ۵ بیشترین نارضایتی از دسترسی به مدرسه و مراکز بهداشتی و عدم ارتباط اجتماعی مناسب مشخص شده است. مشابه چنين نتیجه‌ای در پژوهش ویسناب و بابایی‌ا قدم (۱۳۹۷) در بافت فرسوده نشان به دست آمده که می‌دهد روابط اجتماعی نقش بسزایی در کیفیت زندگی در محیط شهری بر عهده دارد (ویسناب و بابایی‌ا قدم، ۱۳۹۷: ۱).

تحلیل شاخص اجتماعی نیز نشان می‌دهد ناحیه ۳ با امتیاز ۳۱۶/۴۵ در مقایسه با سایر نواحی از برتری نسبی برخوردار است؛ همچنین با توجه به نتایج شاخص اقتصادی در ناحیه ۳ با امتیاز ۴۲۰/۵ در مقایسه با سایر نواحی بیشتر است. در این بین شاخص‌های بوم‌شناختی ناحیه ۲ با کسب امتیاز ۲۴۹/۸۱ در مقایسه با دیگر نواحی برتری نسبی را کسب نموده است (شکل ۳).

نشان می‌دهد. برای بیان تفاوت معنی‌دار بین کیفیت نواحی هشت‌گانه ۲ فرض وجود دارد.

فرض صفر: میانگین در سه گروه با هم برابر است.
فرض مقابل: حداقل میانگین یکی از گروه‌ها با دیگری فرق دارد.

با توجه به جدول ۳ در ستون آخر عدد ($p < 0.50$) نشان می‌دهد که فرض صفر رد می‌شود و اختلاف بین میانگین در ۸ ناحیه وجود دارد، اما با این آزمون مشخص نیست که میانگین در کدام مناطق و به چه صورت متفاوت است. به منظور بررسی تفاوت رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت هریک از شاخص‌ها از رابطه ۱ استفاده گردید. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش در جداول ۴ تا ۶ آورده شده است. نتایج حاصل از بررسی ۴۰۰ پرسش‌نامه تکمیل شده در نواحی مختلف آشکار ساخت که به‌طور کلی ناحیه ۳ با کسب امتیاز ۸۸۶/۳۴ و ناحیه ۵ با کسب امتیاز ۵۴۰/۴۵ به ترتیب به‌عنوان مطلوب‌ترین و نامطلوب‌ترین ناحیه از دیدگاه مردم هستند (جدول ۷). به نظر می‌رسد شاخص دسترسی مناسب به حمل

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه - مقایسه کیفیت محیط سکونت در نواحی مختلف شهر گرگان

Sig.	F	میانگین مربعات	df	مجموع مربعات	
.۰۰۰۰	۵/۷۸۱	۰/۱۶۶۲	۷	۴/۶۳۷	بین گروه‌ها
		۰/۱۱۱۵	۳۹۵	۴۵/۲۵۵	درون گروه‌ها
			۴۰۲	۴۹/۸۹۱	کل

جدول ۴: ارزش‌گذاری کمی شاخص‌های بوم‌شناختی

رتبه	شاخص‌ها	ناحیه ۱	ناحیه ۲	ناحیه ۳	ناحیه ۴	ناحیه ۵	ناحیه ۶	ناحیه ۷	ناحیه ۸
بوم‌شناختی	آلودگی صوتی	۳۲/۴۲	۵۲/۹۹	۱۷/۰۱	۱۴/۵۸	۳/۰۶	۲۷/۳۵	۳۱/۴۴	۳۲/۷۶
	آلودگی محیطی	۴۱/۰۸	۵۹/۶	۲۹/۸۴	۱۶/۵۳	۲۰/۸۹	۳۲/۲۵	۳۴/۰۲	۳۵/۶۷
	چشم‌انداز	۷/۱۹	۶۶/۵۶	۱۰/۹۵	۱۵/۲	۱۴/۵۹	۸/۰۹	۱۰/۳۴	۵/۲۷
	آب و هوا	۴۲/۱۷	۶۵/۸۲	۴۴/۰۲	۳۸/۶۶	۳۸/۶۳	۴۰/۷۸	۳۸/۷	۳۴/۱۱
	سطح فضای سبز	۱۳/۸۱	۱۴/۵۱	۱۴/۳۳	۸/۸۲	۱۹/۹۷	۱۳/۳۷	۱۱/۲۲	۲۸/۹۹

جدول ۵: ارزش گذاری کمی شاخص های اجتماعی

مؤلفه	شاخص ها								امتیاز
	ناحیه ۱	ناحیه ۲	ناحیه ۳	ناحیه ۴	ناحیه ۵	ناحیه ۶	ناحیه ۷	ناحیه ۸	
اجتماعی	۳۲/۰۶	۶۰/۴۴	۳۶/۱۷	۲۸/۰۷	۳۷/۵۸	۲۶/۳۵	۴۲/۱۷	۴۸/۷۳	احساس امنیت
	۲۰/۹۸	۱۰/۴۱	۱۲/۰۹	۱۹/۸۲	۱۱/۱۱	۲۹	۲۱/۵۴	۶۷/۲۱	مشارکت مردم در امور
	۲۹/۰۷	۲۴/۸	۶۶/۳	۲۸/۶۴	۴۱/۱۶	۱۲/۱۴	۲۸/۳۶	۴۳/۴۲	قدمت محله
	۱۱/۸	۷/۱۹	۱۷/۹۲	۶/۱۸	۶/۶۱	۷/۱۳	۱۰/۲۲	۲۰/۶۸	انطباق قومیتی ساکنین
	۳۸/۴	۲۰/۰۵	۴۱/۹۳	۲۲/۷	۳/۴	۲۰/۷۶	۳۵/۳۱	۳۱/۵۱	دسترسی به مدرسه
	۱۳/۸۱	۱۴/۵۱	۱۴/۳۳	۸/۸۲	۱۹/۹۷	۱۳/۳۷	۱۱/۲۲	۲۸/۹۹	دسترسی به فضای سبز/ پارک
	۹/۵۹	۱۲/۳۶	۲۰/۴	۵/۵۱	۱۹/۵۸	۶/۶۳	۶/۹۹	۱۲/۱۹	دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی
	۳۹/۴۷	۲۹/۱	۴۳/۹	۲۰/۶۲	۷/۳۷	۱۰/۱۸	۵۶/۲۹	۲۴/۵۱	دسترسی به مراکز بهداشتی
	۳۳/۱۵	۳۳/۳۶	۲۱/۵۳	۴۱/۵۹	۲/۸	۳۸/۳۸	۳۲/۴۴	۴۵/۰۴	روابط اجتماعی
	۵۱/۴۴	۳۳/۲۸	۴۱/۸۸	۱۷/۲۴	۲۹/۷۹	۲۷/۷۴	۲۶/۹۸	۲۵/۳۷	احساس تعلق به محل سکونت خود

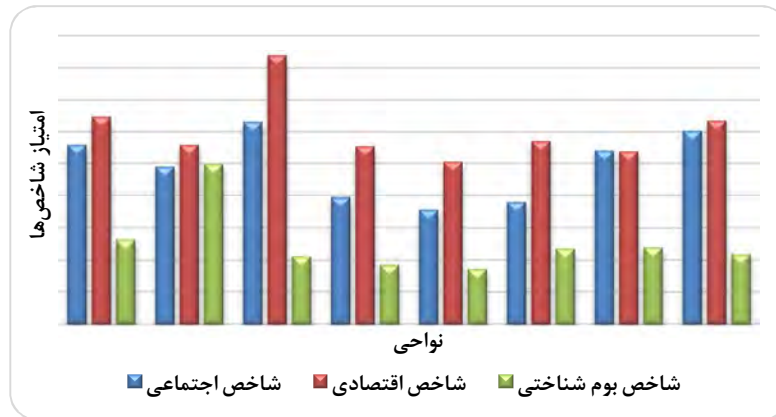
جدول ۶: ارزش گذاری کمی شاخص های اقتصادی

مؤلفه	شاخص ها								امتیاز
	ناحیه ۱	ناحیه ۲	ناحیه ۳	ناحیه ۴	ناحیه ۵	ناحیه ۶	ناحیه ۷	ناحیه ۸	
اقتصادی	۳۷/۶۶	۳۰/۴۹	۴۷/۱۵	۳۷/۴۵	۱۷/۵۳	۳۲/۰۹	۲۳/۸۹	۳۸/۲۷	تعداد و تراکم ساختمان ها
	۴۲/۸۷	۵۹/۲۲	۴۳/۳۴	۳۷/۵۴	۲۹/۱۶	۳۹/۹۸	۱۸/۶۸	۴۳/۱۹	قیمت زمین / اجاره
	۱۳/۴۹	۴/۹۷	۱۱/۶۹	۱۳/۱۲	۱۴/۱۵	۱۶/۷۱	۹/۹۴	۱۲/۸۹	دسترسی به اماکن تفریحی
	۵۷/۴۶	۸/۵۸	۹۱/۳۴	۲۶/۲۴	۶۲/۴۵	۳۶/۶۳	۳۹/۵۲	۵۶/۷۸	دسترسی به مرکز شهر
	۵۵/۶۳	۲۶/۹۳	۷۷/۴	۲۵/۵۷	۳۶/۰۴	۳۰/۴۲	۲۸/۰۴	۳۲/۰۶	دسترسی به حمل و نقل
	۲۹/۲۸	۱۳/۶۵	۴۲/۳	۱۲/۰۶	۲۰/۰۸	۱۲/۰۱	۲۶/۰۲	۴۲/۴۲	دسترسی به رستوران
	۴۹/۶۶	۵۱/۱۱	۷۳/۷۳	۸۶/۱۷	۴۵/۱۵	۷۰/۸۱	۹۷/۴۶	۸۸/۵۵	دسترسی به بقالی و سوپرمارکت
	۱۸/۶۳	۱۶/۸۳	۱۷/۶۱	۱۸/۶۲	۱۶/۲	۱۲/۹	۱۷/۳۳	۱۷/۸۸	سطح درآمد ساکنین
	۲۷/۷۴	۱۹/۶۴	۲۵/۶۹	۲۷/۷۴	۲۷/۳۶	۳۲/۴۸	۳۰/۶۱	۱۷/۸۸	سطح تحصیلات افراد

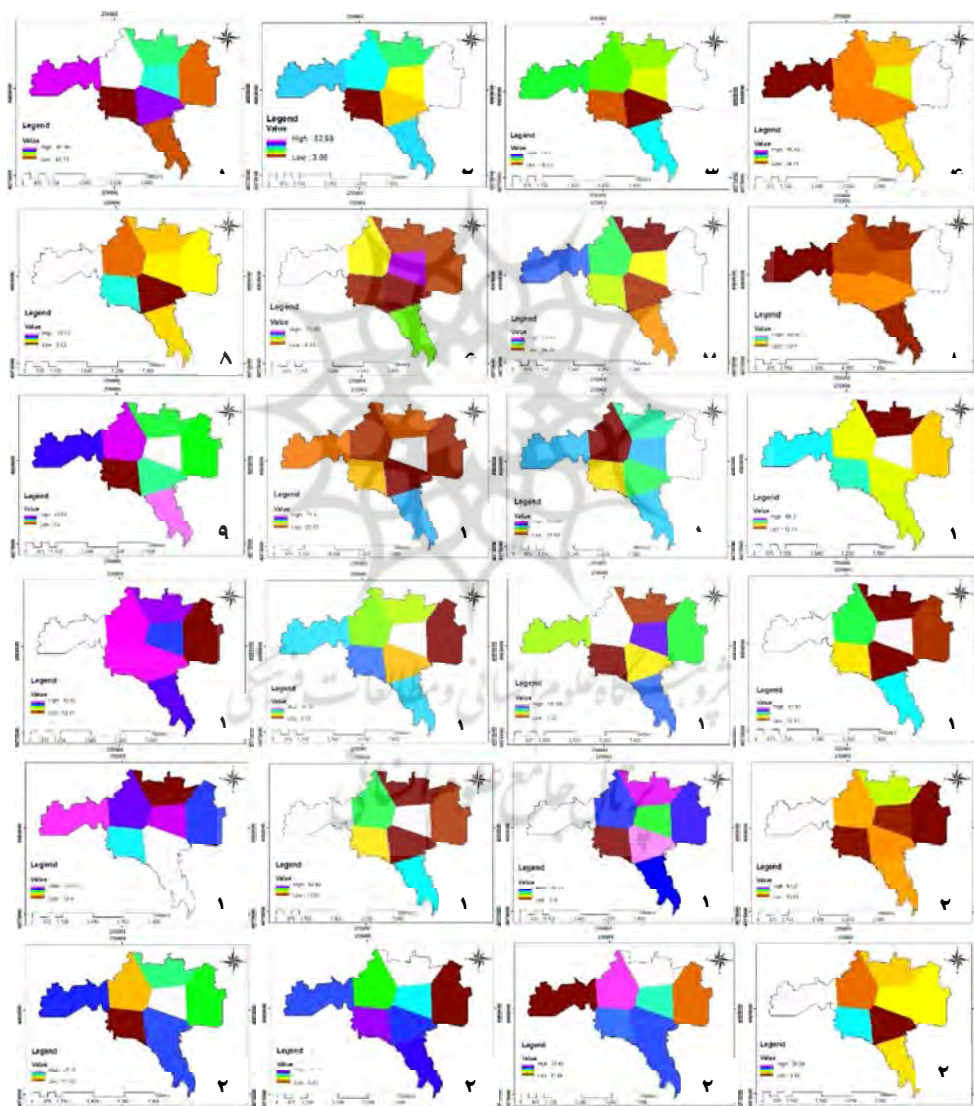
جدول ۷: رتبه بندی نواحی با توجه به وزن شاخص ها

رتبه	میزان امتیاز (مجموع امتیازات سه مؤلفه)	رتبه بندی نواحی
۴	۷۶۶/۱۲	ناحیه ۱
۲	۷۸۸/۸۷	ناحیه ۲
۱	۸۸۶/۳۴	ناحیه ۳
۷	۵۸۲/۸۲	ناحیه ۴
۸	۵۴۰/۴۵	ناحیه ۵
۶	۶۰۸/۳۶	ناحیه ۶
۵	۶۸۸/۵۱	ناحیه ۷
۳	۷۷۲/۶۱	ناحیه ۸

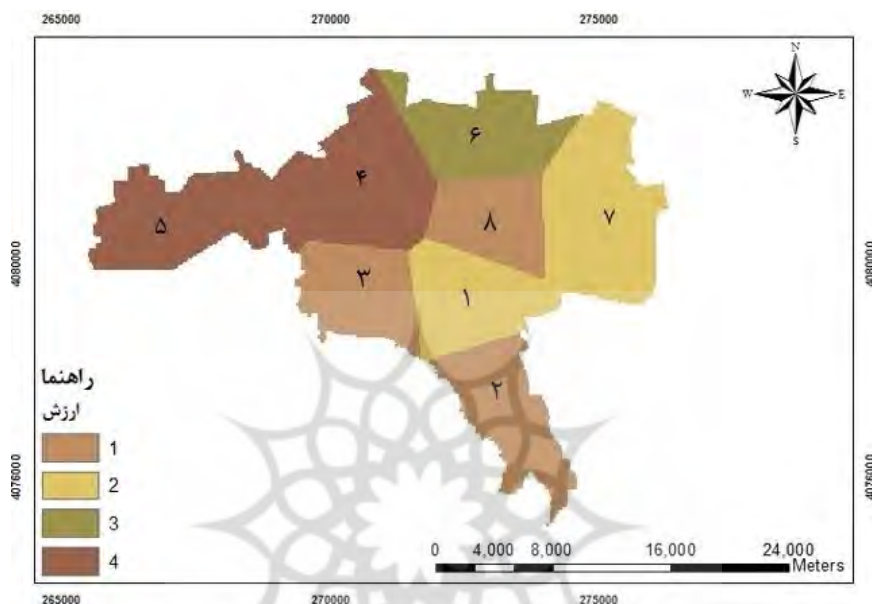
شکل ۳: نمودار رتبه‌بندی شاخص‌های تأثیرگذار در کیفیت نواحی مورد مطالعه

شکل ۴: نقشه‌های تیسین معیارها (۱) دسترسی به بقالی و سوپرمارکت، (۲) آلودگی صوتی (۳) آلودگی محیطی، (۴) آب و هوای ناحیه، (۵) دسترسی به فضای سبز (۶) انطباق قومیتی (۷) احساس امنیت، (۸) چشم‌انداز، (۹) دسترسی به مدرسه، (۱۰) دسترسی به حمل و نقل (۱۱) قیمت زمین، (۱۲) قدمت، (۱۳) دسترسی به اماکن مذهبی و فرهنگی، (۱۴) دسترسی به مرکز شهر، (۱۵) دسترسی به مراکز بهداشتی، (۱۶) دسترسی به رستوران، (۱۷) سطح درآمد، (۱۸) دسترسی به محل کار، (۱۹) روابط اجتماعی، (۲۰) مشارکت مردم در امور، (۲۱) تراکم و تعداد ساختمان‌ها، (۲۲) دسترسی به مراکز تفریحی/پارک، (۲۳) سطح تحصيلات، (۲۴) سطح فضای سبز

می‌دهد. هر طبقه بیانگر کیفیت محل در آن منطقه است. همچنین، نحوه ارزش‌گذاری زون‌ها نیز در جدول (۸) آورده شده است. همانطور که شکل نشان می‌دهد ناحیه‌های با کیفیت عالی (زون ۱) شامل نواحی ۳، ۲، ۸ هستند و ناحیه ۴ و ۵ نازل‌ترین کیفیت (زون ۴) را به خود اختصاص داده است.

پس از گردآوری مقادیر کیفی هر منطقه با استفاده از پرسش‌نامه نقشه‌تیسین هر یک از معیارها (شکل ۴) تهیه و براساس مؤلفه‌های سه‌گانه تعریف شده معیارهای هر مؤلفه با یکدیگر ادغام گردید و در نهایت سه نقشه نهایی حاصل از معیارهای تعیین کیفیت براساس الگوی شکست طبیعی در ۴ بخش زون‌بندی شد. شکل (۵) این زون‌ها را نشان

شکل ۵: نقشه زون‌بندی محدوده مطالعاتی بر اساس کیفیت

جدول ۸: ارزش‌گذاری و طبقه‌بندی زون‌ها

طبقات کیفی	امتیاز	زون
کیفیت عالی	۲۲۵-۲۵۵	زون ۱
کیفیت خوب	۲۰۰-۲۲۵	زون ۲
کیفیت متوسط	۱۷۵-۲۰۰	زون ۳
کیفیت کم	۰-۱۷۵	زون ۴

محیطی در ارتباط است. از آنجا که یکی از اهداف برنامه‌ریزان شهری بالابردن میزان رضایت‌مندی ساکنان از محیط زندگی آنان است، باید برای نیل به این هدف به ارتقای ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهروندان در قالب بهبود مؤلفه‌های شناسایی شده توجه کرد. بنابراین، شاخص‌های کیفیت محیطی به‌عنوان معرف ابعاد و ویژگی‌های مختلف در یک محله برای بررسی رضایت‌مندی ساکنان از محیط کالبدی و اجتماعی محله می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

کیفیت زندگی نشان‌دهنده ویژگی‌های کلی اجتماعی و اقتصادی و محیطی مناطق است و می‌تواند به‌عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی به کار رود، لذا هدف از پژوهش کیفیت زندگی و کاربرد آن، بدین منظور است که مردم توان بهره‌مندی از زندگی باکیفیت مطلوب را داشته باشند. رضایت‌مندی از زندگی در محله موضوعی است که با موضوع‌های دیگر از جمله کیفیت

اقتصادی بررسی شده بیشترین تأثیر را در رضایت‌مندی داشتند. شاخص‌های اجتماعی و بوم-شناختی به ترتیب در سطوح بعدی رضایت‌مندی شهروندان واقع شده‌اند.

در این پژوهش به سنجش کیفیت محیط سکونت شهرها تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان پرداخته شد. ابزار سنجش کیفیت شامل شاخص‌های اثرگذار اقتصادی-اجتماعی و اکولوژیکی بود که با به‌کارگیری پرسش‌نامه اندازه‌گیری شد که نتایج این پژوهش با نتایج مطالعه مشابه صورت گرفته توسط حسنی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵) در شهر حاجی‌آباد استان فارس نشانگر اولویت شاخص‌های اقتصادی در کیفیت محیط‌زیست شهری است.

مقایسه نتایج این پژوهش و مطالعات طبییبیان و فریادی (۱۳۸۰) نشان می‌دهد هر دو پژوهش بدین نتیجه دست یافته‌اند که مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری با استفاده از عوامل اصلی تأثیرگذار بر کیفیت محیط‌زیست شهری می‌تواند درک نسبتاً جامعی از کیفیت شهرها را ارائه نماید، گرچه تعداد این عوامل می‌تواند افزایش یابد که این افزایش مسلماً می‌تواند منجر به کسب نتایج دقیق‌تر و نزدیک‌تر به واقعیت گردد. البته این مهم نیازمند دسترسی وجود چنین اطلاعات به روز شده و تکرار این مدل ارزیابی در مقاطع زمانی مشخص است. نتایج مطالعات سیفاللهی و فریادی (۲۰۱۰) در زمینه ارزیابی کیفیت محیط‌زیست شهری تهران نشان داد که معیار بهداشت فردی و معیار امنیت به ترتیب بالاترین و کمترین کیفیت را در شهر تهران به خود اختصاص داده‌اند. در این پژوهش نیز نتایج نشان می‌دهد مهم‌ترین شاخص مورد نظر مردم در یک محیط برای سکونت احساس امنیت است و این نتایج بیانگر این امر است که در یک محیط مسکونی افراد خواهان امنیت مکان هستند. همچنین نتایج مطالعات عموزاد خلیلی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد که بعد اقتصادی تأثیرگذارترین عامل کیفیت زندگی بر امنیت در روستاهای مورد مطالعه آن‌ها بوده است (عموزاد خلیلی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱).

تحلیل و ارزیابی شرایط کیفی محیط‌های سکونتی به واسطه روش‌های کمی و مدل‌های تجربی، رویکردی است که امروزه برای شناسایی سطح کلی کیفیت محیط به کار می‌رود. در این میان، دستیابی به نتایجی نزدیک به واقعیت و قابل اعتماد که مبنای برنامه‌ریزی، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری پیرامون راهکارهای اقدام و مداخله کالبدی و غیرکالبدی در محیط‌های مسکونی قرار گیرد؛ مشروط به کاربرد آن دسته از رویکردهای سنجش کیفیت محیط است که بر ارزیابی دیدگاه‌های ساکنان در مورد وجوه مختلف محیط سکونتی آنان استوار است. با در نظر گرفتن این واقعیت، در این پژوهش برای سنجش کیفیت محیط سکونت در شهر گرگان از رویکرد رضایت‌مندی به عنوان رهیافتی «مخاطب محور» استفاده شده است.

در این مقاله کیفیت زندگی در نواحی هشت‌گانه شهر گرگان با در نظر گرفتن شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، محیطی مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری ۴۰۰ نفر از ساکنان شهر گرگاندر نظر گرفته شد. ابتدا با تعیین نرمال بودن داده‌ها به بررسی تفاوت موجود بین کیفیت نواحی مختلف پرداخته شد با توجه به نتایج آزمون تجزیه واریانس یک طرفه (ANOVA) فرض صفر نیز رد شد (تفاوت معنی‌دار است ($p < 0.50$) و این به آن معنی است که میزان کیفیت مؤلفه‌های شاخص‌های مختلف در نواحی مختلف شهر گرگان متفاوت است. سپس، این تفاوت کیفیت و رضایت‌مندی شهروندان را با استفاده از روابط ۱ محاسبه گردید.

نتایج حاصل از مقایسه تطبیقی بین مناطق مختلف شهر گرگان، بیانگر این مهم است که توجه به تصویر ذهنی شهروندان، اهالی ناحیه ۳، با امتیاز ۸۸۶/۳۴ نسبت به سایر نواحی شهر، از محیط سکونت‌شان رضایت بیشتری دارند. ناحیه ۲ با امتیاز ۷۸۸/۸۷ در رتبه بعدی قرار دارد و در نهایت، ناحیه ۵ با کمترین امتیاز ۵۴۰/۴۵ در رده آخر جای گرفته است و شهروندان از مؤلفه‌های مختلف دخیل در کیفیت محیط سکونت این محله رضایت چندانی ندارند؛ همچنین مشخص گردید که شاخص‌های

منابع

۱. احدنژاد، محسن. سعید نجفی. ۱۳۹۹. شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده کیفیت زندگی سکونتگاه‌های شهری با تأکید بر کاربرد آینده پژوهی نمونه‌موردی: محلات کارمندان و اسلام آباد شهر زنجان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۱۰، شماره ۳۵، گلستان.
۲. براتی، ناصر. الهام کاکاوند. ۱۳۹۲. ارزیابی تطبیقی کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان (مطالعه موردی: شهر قزوین). نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، دوره ۳، شماره ۱۸، تهران.
۳. حسنی‌نژاد، آسیه. سمانه مسیبی و اردلان حسنی‌نژاد. ۱۳۹۵. ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شهری (مطالعه موردی: حاجی‌آباد فارس). مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال چهاردهم، دوره ۱ شماره ۲۶، مشهد.
۴. خادمی، امیرحسین. عیسی جوکار سرهنگی. ۱۳۹۱. ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی بافت فرسوده شهر آمل). نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۴، شماره ۱، نجف‌آباد.
۵. دویران، اسماعیل. سعیدغلامی. و مهرداد دانش‌دوست. ۱۳۹۲. نقش شاخص‌های اجتماعی و کلیدی بر کیفیت زندگی در بافت‌های شهری (مطالعه موردی: محلات شهری زنجان). نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۴، شماره ۱، نجف‌آباد.
۶. رادجهانبانی، نفیسه. پروین پرتوی. ۱۳۹۰. بررسی تطبیقی کیفیت محیط در محله‌های شهری با رویکرد توسعه پایدار (مورد پژوهی: محله‌های خیابان و ایلگلی تبریز). دو فصلنامه دانشگاه هنر، نامه معماری و شهرسازی، دوره ۶، تهران.
۷. رفیعیان، مجتبی. جمشیدمولوی. ۱۳۹۱. رویکردها و روش‌های سنجش کیفیت محیط مسکونی شهر. انتشارات آذرخش، تهران.
۸. ساجدی‌فر، آیلار. مریم‌السادات میرکاظمیان. ۱۳۸۷. اطلس ژئوتوریسم استان گلستان. پایگاه ملی داده‌های علوم زمین کشور.
۹. سامانه سالنامه آماری ایران در سال ۱۳۹۲. ۱۳۹۲. www.amar.org.ir.
۱۰. طبیبیان، منوچهر. یاسر منصوری. ۱۳۹۲. ارتقای کیفیت در پایان زون‌بندی شهری بر اساس کیفیت انجام گرفت که نتایج نشان داد بهترین محدوده‌ها در سمت جنوب، جنوب غرب و لکه‌ای نیز در مرکز شهر واقع شده است و نازل‌ترین کیفیت نیز در محدوده غرب محدوده مطالعاتی واقع گردیده است. شهرنشینی و تمدن مدرن باعث زون‌بندی شهرها به‌صورت متفاوت گردیده است. در این پژوهش هدف از زون‌بندی، تعیین مناطق کیفی محیط شهری بر مبنای شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیک بوده است.
- نتایج بررسی پژوهش جینگ‌یووان و همکاران (۲۰۱۲) نشان داد آن‌ها با استفاده از زون‌بندی، مناطق شهری را به زون‌های عملکردی تقسیم نموده‌اند (Jing Yuan et al., 2012:3). همچنین دستاورد زون‌بندی شهری گام‌بدرج و بادامدورج (۲۰۱۰) ایجاد شش زون کارکردی (مسکونی، زون تجاری، زون صنعتی، زون‌های حومه شهری، زون استفاده ترکیبی و زون فضاهای باز) در محیط شهری بود (Gombodorj and Badamdorj, 2010:5). در حالی که در این پژوهش نتایج زون‌بندی کیفیت نواحی مختلف را مشخص نمود.
- با توجه به این مسئله که توسعه فضاهای شهری در آینده امری اجتناب‌ناپذیر است، لزوم انجام این پژوهش‌ها جهت شناسایی حداقل مطلوبیت‌های ساکنان هر محدوده و همچنین تعیین نواحی کم کیفیت در راستای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری جهت اجرایی کردن برنامه‌ها و افزایش تسهیلات رفاهی توسط برنامه‌ریزان شهری برای دست یافتن به بهبود و ارتقای کیفیت زندگی افراد، امری ضروری است. از جمله پیشنهادهای حاصل از این پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:
- استفاده از نتایج پژوهش در برنامه‌ریزی‌های توسعه شهری.
- بهبود شاخص‌های مؤثر تعیین‌شده در وضعیت کیفی نواحی جهت ارتقاء وضعیت زندگی مردم.

2007. Quality of life among Turkish immigrants in Sweden, *Quality of Life Research*, 16: 8, United States.
19. Bonaiuto, Marino. Fornara, Ferdinando. and Bonnes, Mirilia. 2003. Indexes of perceived residential environment quality and neighborhood attachment in urban environments: a confirmation study on the city of Rome, *Landscape and Urban Planning*, 65, United State.
20. Chan, W C Sally. Chiu, Helen F K. Chien, Wai Tang. Thompson, David. and Lam, Linda. 2006. Quality of life in Chinese elderly people with depression, *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 21:4, USA.
21. Pearl May delos Santos dela, Cruz. 2011. Mapping the quality of life experience in Alfama. A case study in Lisbon, Portugal. Da Costa Brito Cabral, Pedro. Mateu, Jorge. Helle March, Kristina. and Granell, Canut Carlos. Dissertation submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Science in Geospatial technologies. pp. 84.
22. European Union. 2015. Quality of life, Facts and views, Publications Office of the European Union, Luxembourg. DOI:10.2785/59737.
23. Gombodorj, Gantulga. and Badamdorj, Chinbat. 2010. Urban land use classification and functional zoning of Ulaanbaatar city, Mongolia, *Journal of Nature and Science*, 8: 2, USA.
24. Harpham, Truday. Burton, Salma. and Blue, Ilona. 2001. Healthy city project in developing countries: The first evaluation, *Health promotion international*, 16: 2, United Kingdom. DOI: 10.1093/heapro/16.2.111.
25. Jing Yuan, Nicholas. Zheng, Yu. Xie, Xing. Wang, Yongz. Zheng, kai. and Xiong, Hui. 2012. Discovering urban functional zones using latent activity trajectories. *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, 27: 3, USA. DOI: 10.1109/TKDE.2014.2345405.
26. Lambiri, Dionysia. Biagi, Bianca. and Royuela, Vicente. 2007. Quality of life in the Economic and urban Economic محیطی و رضایتمندی از زندگی در محلات جدید با اولویت‌بندی اقدامات بر اساس نظرهای ساکنان (نمونه موردی: کاشان). *محیط‌شناسی*، دوره ۴، شماره ۳۹، تهران.
۱۱. طبیبیان، منوچهر. شهرزاد فریادی. ۱۳۸۰. ارزیابی کیفیت محیط‌زیست شهر تهران. *محیط‌شناسی*، دوره ۲۷، شماره ۲۸، تهران.
۱۲. عموزاد خلیل، سجاد. احمد رشیدی. و علی کریمی. ۱۳۹۸. سنجش کیفیت زندگی و اثرات آن بر امنیت روستاهای پیرامون شهر (نمونه مورد مطالعه: روستاهای پیرامون شهرستان نکا) *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، در حال چاپ، گلستان.
۱۳. محمدپور جابری، مرتضی. ۱۳۹۳. تحلیل نقش گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان با تأکید بر شاخص‌های ذهنی (مطالعه موردی: شهر فشم، شهرستان شمیرانات). *نشریه گردشگری شهری*، دوره ۱، شماره ۱، تهران.
۱۴. مسعودی، ملیحه. ۱۳۹۰. کاربرد ارزیابی چندمعیاره و دیاگرام روابط عملکردی در به‌گزینی لکه‌های فعالیت‌های تفریحی (مطالعه موردی: پناهگاه حیات وحش میانکاله). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، دانشکده شیلات و محیط‌زیست، گروه محیط‌زیست.
۱۵. معرب، یاسر. پیمان گلچین. محمدجواد امیری. و رسول افسری. ۱۳۹۴. بررسی مقایسه‌ای کیفیت خیابان‌های شهری تهران براساس معیارهای خیابان ممتاز (مطالعه موردی: خیابان‌های انقلاب، کشاورز و فاطمی). *مجله علمی پژوهشی محیط‌شناسی*، دوره ۴۱، شماره ۱، تهران.
۱۶. مهدی‌زاده، جواد. ۱۳۸۵. برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران). چاپ اول. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
۱۷. ویس‌ناب، برهان. فریدون بابایی‌اقدم. ۱۳۹۷. ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده شهری و بررسی رابطه آن با اعتماد اجتماعی شهروندان (مطالعه موردی محله ججین اردبیل). *فصلنامه جغرافیایی سرزمین، علمی پژوهشی*، سال پانزدهم، شماره ۵۷، تهران.
18. Bayram, Nuran. Thorburn, Daniel. Demirhan, Haydar. and Nazan Bilgel.

- comparative study of Two of Tehran's neighborhoods (Zafaranih & Khaniabad), *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning*, 21: 2, Iran.
32. Van Kamp, Irene. Leidelmeijer, Kees. Marsman, Gooiteske. and de Hollander, Augustinus. 2003. Urban environmental quality and human well-being toward a conceptual framework and demarcation of concepts: a literature study. *Landscape and Urban Planning Journal*, 65: No1-2, United State.
33. Van poll, Rice. 1997. The perceived quality of the urban residential environment: A multi attribute evaluation, RuG, Willem Hofstee. KuN en, Pieter Leroy. RuG, Henk Voogd. PhD-Thesis, Center for energy and environmental studies (IVEM), University of Groningen (RuG), The Netherland.
34. Zakerhaghighi, Kianoosh. Khanian, Mojtaba. and Gheitarani, Nima. 2014. Subjective Quality of Life: Assessment of Residents of Informal Settlements in Iran (A Case Study of Hesar Imam Khomeini, Hamedan). *Applied Research in Quality of Life*, 9: 2, United States.
- Literature, *Social Indicators Research*, 84: 1, Switzerland.
27. Peach, Nathanael D. and Petach, Luke, A. 2016. Development and Quality of Life in Cities, *Economic Development Quarterly*, 30: 1, USA.
28. Schneider, Mark. 1976. The quality of life and social indicators, Wiley, *Public administration review* May-June. 36: 3, USA.
29. Sedaghatnia, Sepideh. Lamit, Hasanuddin. Ghahramanpouri, Amir. and Mohamad, Sapura. 2013. An Evaluation of Residents Quality of Life through Neighborhood Satisfaction in Malaysia. *Environmental Management and Sustainable Development*, 2: 1, United States.
30. Seifollahi, Mahnaz. and Faryadi, Shahrzad. 2011. Evaluating the quality of tehran's urban environment based on sustainable indicators. *International Journal of Environmental Research*, 5(2): 545-554.
31. Shieh, E. Sharifi, A. and Rafieian, M. 2011. Identification of factors that assure quality of residential environments, using environmental assessment indices: a